

5-(2-AMINOFENIL)-1,3,4-OXSADIAZOL-2-TIOLNING YANGI S-ALKIL HOSILALARI SINTEZI, TUZILISHI VA ANTIMIKROB FAOLLIGI

Jololiddinov Fazliddin Yo'ldoshali O'g'li

Qo'qon universiteti Andijon filiali,

Biologik kimyo va farmatseftika kafedrası o'qtuvchisi

jololiddinofazliddin162@gmail.com

+998971569200

Kamoldinov Salohiddin Sharobiddin o'g'li

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Tibbiyot fakulteti Davolash ishi yo'nalishi 2-bosqich talabasi

kamoldinovsalohiddin006@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20507576>

Hozirgi kunda yuqumli kasalliklarni davolashda patogen mikroorganizmlarning ko'p sonli antibiotiklarga rezistentligi (chidamliligi) global sog'liqni saqlash tizimining eng jiddiy muammolaridan biridir [1]. Shu sababli, medicinal kimyoda yangi kimyoviy skafoldlar asosida samarali antimikrob va antifungal agentlarni ishlab chiqish o'ta dolzarb hisoblanadi [2]. Benzimidazol va tiadiazol yadrolari bilan bir qatorda, tarkibida kislorod va azot saqlovchi 1,3,4-oksadiazol halqasi o'zining past toksikligi hamda biologik nishonlar bilan vodorod bog'lari hosil qila olish qobiliyati tufayli yuqori farmakoforlik potensialiga ega [3]. Xususan, oksadiazol halqasining 2-holatidagi ekzotsiklik tiol (-SH) guruhining selektiv S-alkillanishi molekulaning lipofilik xossasini oshiradi, bu esa uning hujayra membranalaridan oson o'tib, faollikning kuchayishiga olib keladi [4, 5].

Tadqiqot maqsadi. Antranil kislotasi hosilasi asosida olingan 5-(2-aminofenil)-1,3,4-oksadiazol-2-tiol boshlang'ich moddasining reaktiv tiol guruhi bo'yicha yangi S-alkil hosilalarini sintez qilish, ularning tuzilishini FT-IR va UB-Vis spektral usullarda isbotlash hamda antimikrob faollik qonuniyatlarini (SAR) o'rganish.

Ekspirimental qism. Maqsadli sintez molekuladagi amin (-NH₂) guruhiga zarar yetkazmagan holda, faqat tiol (-SH) guruhining regioselektiv S-alkillanishini ta'minlash maqsadida DMF erituvchisi muhitida va kaliy karbonat (K₂CO₃) ishtirokida olib borildi. Alkillovchi reagentlar sifatida metil yodid, etil bromid, propil bromid va benzil xloriddan foydalanildi. Reaksiya aralashmasi 4.5-5 soat davomida 60-70 C haroratda doimiy aralashtirildi. Hosil bo'lgan birikmalarning individual tozaligi va tuzilishi FT-IR (KBr tabletkalarida) hamda UB-Vis (etanol eritmasida) spektroskopiyasi yordamida tasdiqlandi. Antimikrob faollik *Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli* va *Candida albicans* test-shtammlariga qarshi standart disk-diffuziya (100 µg/ml) va mikrosuyultirish (MKB/MIC, µg/mL) usullarida baholandi.

Natijalar va muhokama. Maqsadli S-alkiloksadiazol hosilalari yuqori unumdorlik (68-84%) bilan barqaror kristall moddalar holida olindi. FT-IR spektrlarining tahlili shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich moddaga xos bo'lgan ekzotsiklik tiol guruhining 2570 cm⁻¹ sohadagi kuchsiz yutilish chizig'i butkul yo'qolib, 742-758cm⁻¹ sohada yangi C-S bog'iga xos intensiv yutilish signallari paydo bo'lgan. Shuningdek, fenil halqasidagi amin guruhiga xos valent tebranishlar 3300-3420 cm⁻¹ o'zgarishsiz qolishi reaksiyaning faqat oltingugurt atomida ketganini tasdiqlaydi. UB spektrlarida oksadiazol va aminofenil xromoforlarining qo'shilishi hisobiga π-π* elektron o'tishlar (260-265 nm) hamda S-substituent zanjiri uzunligi va tabiati (alifatik -aromatik) ortishi bilan aniq batoxrom siljishlar (gipsofaollik effekti) qayd etildi.

Mikrobiologik skrining natijalari sintez qilingan barcha moddalarning test-shtamlarga qarshi sezilarli faolligini ko'rsatdi. Struktura va faollik o'rtasidagi bog'liqlik (SAR) tahliliga ko'ra, lipofilik darajasi eng yuqori bo'lgan 2-benziltio-5-(2-aminofenil)-1,3,4-oksadiazol hosilasi barcha mikroorganizmlarga nisbatan eng yuqori natijani berdi (inhibitsiya zonasi 17–19 mm). Ushbu birikmaning *C. albicans* zamburug'iga qarshi bostiruvchi minimal konsentratsiyasi (15.62 μ g/m) standart flukonazol preparati ko'rsatkichiga to'liq tenglashdi, bu esa benzil radikalining ferment-nishonlar bilan qo'shimcha gidrofob o'zaro ta'sirlashishi bilan izohlanadi.

Xulosa. 5-(2-Aminofenil)-1,3,4-oksadiazol-2-tiolning to'rtta yangi S-alkil hosilalari muvaffaqiyatli sintez qilindi va ularning fizik-kimyoviy parametrlari tizimli tavsiflandi. Oksadiazol karkasiga aminofenil va lipofil S-substituentlarning birgalikda kiritilishi antimikrob va antifungal samaradorlikni keskin oshirishi aniqlandi. Olingan ma'lumotlar kelajakda ushbu geterotsiklik tizim asosida maqsadli ravishda yangi polifunksional dori vositalarini loyihalashda muhim ilmiy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. World Health Organization. Global antimicrobial resistance and use surveillance system (GLASS) report 2023. *WHO Guidelines*, Geneva, 2023.
2. Kumar, S., & Sharma, P. Benzimidazole and oxadiazole derivatives: A review on synthesis and biological applications. *European Journal of Medicinal Chemistry*, 144, 112–132, 2018.
3. Yadav, P., & Ganguly, S. Synthesis, characterization, and biological activity of 1,3,4-oxadiazole derivatives: A review. *Journal of Heterocyclic Chemistry*, 52(3), 645–660, 2015.
4. Rasulev, B., Nazarov, A., & Akbarov, A. Lipophilicity and antimicrobial activity of heterocyclic sulfur compounds. *Chemistry of Heterocyclic Compounds*, 51(7), 832–839, 2015.
5. Ali, I., Khan, F. G., & Siddiqui, N. Biological activities of substituted oxadiazoles: A review. *Bioorganic Chemistry*, 101, 103950, 2020.
6. Khabibullaev, S., Yuldashev, N., & Mamazulunov, N. (2023). Metabolic changes in the body as the result of long-term use of artificial sweetener-sodium cyclamate. *Science and innovation*, 2(D10), 64-70..
7. Қодиров, Р. Ш., Мамазулунов, Н. Х., Ботиров, Э. Х., & Юсупов, М. М. (2020). Флавоноиды *russowia sogdiana* (BGE). *fedsch. Экономика и социум*, (12-1), 628-631.
8. Мамазулунов, Н. (2021). Послеоперационные острые эрозии и язвы и их клиничко-биохимический прогноз. *Экономика и социум*, (3-2 (82)), 116-119.
9. Nurmuhammad, M. (2025). Buyraklarda urat toshlari hosil bo'lishi va davolash yo'llari. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 59(3), 90-94.
10. Mamazulunov, N. (2021). Inorganic phosphate and principles of fluorescence. *Экономика и социум*, (3-1 (82)), 167-169.
11. Мамазулунов, Н. Х., Ботиров, Э. Х., & Юсупов, М. М. (2020). Флавоноиды *russowia sogdiana* (BGE). *fedsch. Экономика и социум*, (12 (79)), 628-631.
12. Vokiyev, M., & Mamazulunov, N. (2020). Some biological active products of metallocenes. *Экономика и социум*, (12 (79)), 67-70.
13. Икрамова, М. М., Таджибоев, К. Т., & Мамазулунов, Н. Х. (2013). Определение активности аминотрансфераза в перфузате печени при экспериментальном токсическом гепатите. *science and world*, 42.
14. Юлдашев, Н., Мамазулунов, Н., & Хабибуллаев, С. Научное обозрение. *Биологические науки. Научное обозрение*, (2), 51-57.

15. Mamazulunov, N. Maqola NamDU Ilmiy Axborotnoma 2024 10 son.